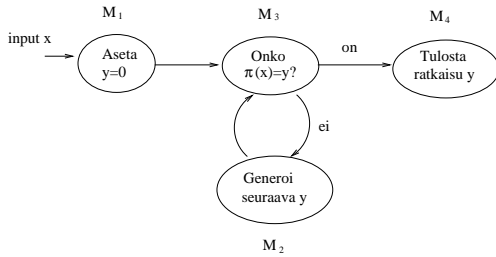

Perusongelma

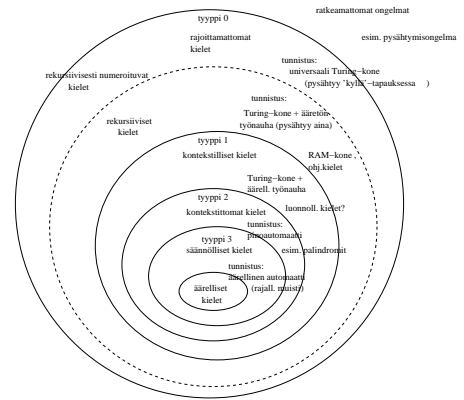
Annettu laskennallinen ongelma π . Kuinka vaikea se on?

$\Rightarrow$ voidaan arvioida vastaavan päätösongelman avulla:

2

Päätösongelman vaikeus selviää vastaavan formaalin kielen luokasta!

3

Kielen osoittaminen säännölliseksi/epäsäännölliseksi

Päätösongelma "Onko A säännöllinen?" ei ole laskennallisesti ratkeava ongelma!

Jos haluat osoittaa kielen A säännölliseksi, voit

- antaa A :ta kuvaavan säännöllisen lausekkeen
- antaa äärellisen automaatin, joka tunnistaa kielen A , tai
- osoittaa, että A on tunnetusti säännöllisen kielen komplementti tai tunnetusti säännöllisten kielten yhdiste tai leikkaus. (Annettava näiden kielten säännölliset lausekkeet.)

Jos haluat osoittaa kielen A säännölliseksi, Sinun täytyy käyttää Pumpauslemmaa!

4

Pumppauslemma

Lause (Pumppauslemma):

Olkoon A säännöllinen kieli. Tällöin on olemassa $n \geq 1$ s.e. mikä tahansa $x \in A$, $|x| \geq n$, voidaan jakaa osiin $x = uvw$, $|uv| \leq n$, $|v| \geq 1$, ja $uv^i w \in A$ kaikilla $i = 0, 1, 2, \dots$

5

Käyttö:

1. Mieti annettua kieltä: **mikä ominaisuus tekee kielen epäsäännölliseksi?** Usein ominaisuus koskee kahta sanan osaa, joiden välillä vallitsee jokin ehto.
2. Mieti, **mikä olisi yksinkertaisin, mieltävaltaisen pituinen merkkijono, jossa ominaisuus esiintyy.**
3. **Valitse n siten, että eheyshdon toinen osapuoli kuuluu ensimmäiseen n :ään merkkiin** ja sitä päästään pumppaamaan. (Yleisessä tapauksessa siis siten, että mikä tahansa merkkijonon ensimmäisen $0..n$ merkin osajonon pumppaus rikkoo vaaditun ominaisuuden.)
4. **Testaa kaikki Pumppauslemman mukaiset jaot $x = uvw, |uv| \leq n$ ja $v \neq \epsilon$.** Jokaisella jaolla kokeile pumppausta i :n arvoilla $0, 2, 3, \dots$ kunnes löytyy sellainen i , että $uv^i w \notin A$.

Huom! Jos et opi Pumppauslemmaa, niin opettele ainakin askel 1.

6

Kontekstitonta kieltä kuvaavan kieliopin muodostus

Ongelma: Annettu kontekstiton kieli L , laadi sen tuottava kontekstiton kielioppi G .

Mieti ensin, millaisen kielen määrittely kuvaa!

Yksinkertaiset kielioppirakenteet

Sääntö	Kieli
$A \rightarrow a b$	$\{a, b\}$
$A \rightarrow aA \epsilon$	$L(a^*) = \{\epsilon, a, aa, aaa, \dots\}$
$B \rightarrow bBc \epsilon$	$\{b^n c^n \mid n = 0, 1, 2, \dots\}$
$B \rightarrow bbBc \epsilon$	$\{b^{2k} c^k \mid k = 0, 1, \dots\}$

8

Tehtävä

Ovatko seuraavat kielet säännöllisiä? Perustele!

1. $\{w|w \text{ on } a\text{:sta ja } b\text{:stä koostuva merkkijono, jonka pituus on } 3\}$
2. $\{ww|w \in \{a, b\}^*\}$
3. $\{w^*|w\text{:ssä yhtä monta } 1\text{:ä ja } 0\text{:aa}\}$
4. $\{w|w\text{:ssä kaksi kertaa niin monta } 0\text{:aa kuin } 1\text{:ä}\}$

7

Monimutkaisemmat rakenteet

Vinkki:

- Yritä esittää L useamman yksinkertaisen kielen yhdisteenä, tulona tai sulkeutmana!
Esim. $L = L_1 \cup L_2 \cup L_3$, $L = L_1 L_2$ tai $L = (L_1 \cup L_2)^*$
- Laadi osakielille $L_1, L_2, \dots$ kieliopit. Olk. niiden alkusymbolit S_1, S_2 ja S_3 .
- Laadi sitten L :n kielioppi seuraavasti:

Kieli	Säännöt
$L = L_1 \cup L_2 \cup L_3$	$S \rightarrow S_1 S_2 S_3$
$L = L_1 L_2$	$S \rightarrow S_1 S_2$
$L = (L_1)^*$	$S \rightarrow S_1 S \epsilon$
$L = (L_1 \cup L_2)^*$	$S \rightarrow SA \epsilon, A \rightarrow S_1 S_2$

9

Kieliopin osoittaminen moniselitteiseksi

Kieliopin osoittaminen yksi- tai moniselitteiseksi on laskennallisesti ratkeamaton ongelma!

- Kielioppi G on moniselitteinen, jos keksit yhdenkin merkkijonon $x \in L(G)$, jolla on ainakin kaksi erilaista jäsenyspuuta.
- Kieliopin yksiselitteisyyden osoitus hankalampaa.
- Jos kielioppi on lineaarinen tai $LL(1)$, se on myös yksiselitteinen. Mutta voi olla muulloinkin!

10

Äärellinen automaatti $\Leftrightarrow$ lineaarinen kielioppi

Kontekstiton kielioppi on

- *oikealle lineaarinen*, jos sen kaikki produktiot ovat muotoa $A \rightarrow \epsilon$ tai $A \rightarrow aB$, ja
- *vasemmalle lineaarinen*, jos sen kaikki produktiot ovat muotoa $A \rightarrow \epsilon$ tai $A \rightarrow Ba$.

12

Tehtävä

Laadi kielioppi, joka tuottaa kielen $\{a^m b^n c^{m+n} \mid m, n \geq 0\}$. Onko laatimasi kielioppi yksi- vai moniselitteinen?

Idea: esitetään kieli toisessa muodossa: $a^m b^n c^n c^m$. Jos A tuottaa $b^n c^n$:n, niin S :n tuotettava $a^m A c^m$.

11

Oikealle lineaarinen kielioppi voidaan muuntaa äärelliseksi automaatiksi ja päinvastoin seuraavilla vastaavuussäännöillä:

Äärellinen automaatti	Lin. kielioppi
tila q	välikesymboli A_q
lähtötila q_0	$S = A_{q_0}$
siirtymä $q \xrightarrow{a} q'$	sääntö $A_q \rightarrow aA_{q'}$
lopputila $q \in F$	sääntö $A_q \rightarrow \epsilon$

13

Tehtävä

Kissastanian logiikkakoulussa on edetty kontekstittomiin kieliin. Tunnin aiheena on seuraava kieli:

Naukaisu voi alkaa yhdellä tai useammalla *miu*:lla ja lopussa on yhtä monta *mau*:ta. Välissä voi olla 0 tai useampia *u*-kirjaimia. Tai naukaisu on maukaisu, jota seuraa yksi tai useampi *au*. Maukaisu puolestaan alkaa *miau*:lla tai *mau*:lla, jota seuraa 0 tai useampia *u*-kirjaimia.

- a) Anna kielen tuottava kielioppi.
- b) Anna joitain esimerkkejä kielen sanoista.
- c) Laadi pinoautomaatti, joka tunnistaa kielen.